

ВІДГУК

офіційного опонента доктора психологічних наук, доцента Сірко Роксолани Іванівни на дисертацію Миронця Сергія Миколайовича «Психологія діяльності міжнародних гуманітарних місій», представлену на здобуття наукового ступеню доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах»

Актуальність дослідження. Дисертаційне дослідження Миронця С. М. є авторським баченням концепту психології діяльності гуманітарних місій. Воно є актуальним та перспективним, оскільки спрямоване на вирішення важливої для психологічної науки та практики проблеми особливостей формування, підготовки, атестації та психологічного супроводу діяльності зведених рятувальних підрозділів ДСНС України у складі міжнародних гуманітарних місій.

Глобальні техногенні та природні катастрофи стали набувати комплексного характеру, а масштаби надзвичайних ситуацій все частіше впливають не лише на одну країну, а мають транскордонний та міжнародний вплив. Саме тому важливим є діяльність міжнародних гуманітарних місій, завданням яких є допомога постраждалому населенню. З кожним роком збільшується рівень складності надзвичайних ситуацій в світі, та в Україні зокрема, і кількість постраждалих осіб. Катастрофічні явища загрожують функціонуванню життєдіяльності людини, призводять до гострих психічних захворювань та розладів нервової системи не лише у людей, які перебували в осередку екстремальних подій, а й у осіб, специфіка діяльності яких пов'язана з рятувальними роботами в екстремальних умовах. Тому особливо актуальним є розроблення дієвих механізмів підготовки та психологічного супроводу фахівців, що виконують завдання по рятуванню людей у складі міжнародних гуманітарних місій та пошуково-рятувальних операцій.

Потрібно зазначити, що на тлі високого інтересу світової наукової спільноти до зазначеної проблеми, на теренах незалежної України вона

досліджується вперше. Тому представлене дисертаційне дослідження є безумовно, своєчасним, важливим, актуальним, має наукове та практичне значення.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз основного змісту дисертації дає підстави стверджувати, що Сергієм Миколайовичем вірно обрані об'єкт, предмет і мета дослідження, що дозволило грамотно і чітко визначити завдання та виконати їх у повному обсязі. Розділи дисертації є чітко структурованими, у них подані взаємопов'язані результати теоретичного аналізу та емпіричного дослідження відповідно до визначених мети і завдань.

Наукові результати та висновки, викладені в дисертації, характеризуються високим рівнем обґрунтованості, логічно взаємопов'язані, про що свідчить структурна побудова та зміст дисертації, використання математично-статистичних методів, узагальнення та систематизація фундаментальних та сучасних робіт вітчизняних та закордонних науковців. Методи дослідження є сучасними, аргументованими та відповідають змісту поставлених задач. Мета, завдання та дослідницький емпіричний матеріал зумовили відповідну структуру праці, яка складається зі вступу, семи розділів, висновків та додатків.

Вирішуючи багатоаспектну проблему психології діяльності гуманітарних місій у першому розділі *«Загальна характеристика психологічного аналізу діяльності»* автором проаналізовано діяльність як психологічну категорію та наукові підходи до вивчення складу діяльності, здійснено диференціацію окремих понять дослідження. Також, на нашу думку, дуже вдало висвітлено погляди науковців на проблему професійної діяльності в особливих та екстремальних умовах, розглянуто вплив професійних стрес-факторів, таких як ситуативно-психогенних та особистісних на діяльність фахівця.

У другому розділі *«Основні моделі психологічного аналізу діяльності»* автором ґрунтовно представлено низку наукових підходів до моделювання

психологічного аналізу професійної діяльності. Дисертантом вдало обґрунтовано ідею щодо інтегративного підходу до моделювання психологічного аналізу діяльності міжнародних гуманітарних місій та пошуково-рятувальних операцій, методологічну основу якого становить системний принцип у поєднанні з антропоцентричною, природничо-науковою та культурно-історичною парадигмами, що дозволяють поєднувати гуманітарні цінності з якісно-кількісними моделями і алгоритмічними технологіями. Аналіз та систематизація теоретичних та емпіричних результатів дозволило автору сформулювати загальну схему вивчення психологічного змісту діяльності міжнародних гуманітарних місій через аналіз суб'єктно-об'єктних та суб'єктно-суб'єктних взаємозв'язків на трьох рівнях: нормативно-параметричному, морфологічному та функціональному.

Третій розділ *«Дизайн дослідження»* присвячений опису організації дослідження, його етапам, та обґрунтуванню методологічних основ та методів дослідження. Відзначимо як позитивний аспект детальну характеристику вибірки досліджуваних, де проведений аналіз за віком, за освітою, за статтю, за статусом служби, за статусом займаної посади, за типом діяльності, що дало змогу дисертанту зібрати різнобічний емпіричний матеріал.

У четвертому розділі *«Міжнародні гуманітарні місії та пошуково-рятувальні операції: історія та перспективи»* автором здійснено аналіз історії розвитку міжнародного гуманітарного руху, де висвітлено трансформацію поглядів суспільства на допомогу та захист постраждалого населення від стародавніх часів до наших днів. Охарактеризовано напрямки міжнародної гуманітарної діяльності України, здійснено аналіз міжнародної нормативної та вітчизняної бази, що регламентує діяльність зведених рятувальних підрозділів у складі міжнародних гуманітарних місій. Цікавим, на нашу думку, є представлені у даному розділі спогади очевидців, що дає змогу більш детально ознайомитись зі специфікою роботи та емоційними станами фахівців, які брали участь у рятувальних операціях.

У п'ятому розділі «Утворення, атестація та професійна підготовка аварійно-рятувальних служб та рятувальників міжнародного класу» автором проаналізовано мінімальні рекомендовані вимоги до підготовки особового складу пошуково-рятувальних загонів, детально висвітлені специфічні професійні якості, види та причини виникнення комунікативних бар'єрів при спілкуванні з постраждалим населенням. Особливої уваги заслуговує розроблена автором структурно-функціональна модель спілкування рятувальників в умовах проведення міжнародних гуманітарних місій, яка враховує специфіку іншого крос-культурного середовища.

У методичному плані цікавим є виділення автором трьох основних видів професійної підготовки рятувальників міжнародного класу: загальної, яка спрямована на оволодіння рятувальниками спеціальними знаннями, навичками та вміннями у сфері рятувальної справи; спеціальної, яка формує психологічну стійкість фахівців до конкретного екстремального (спеціального) виду діяльності; цільової (або ситуативної), яка передбачає формування у фахівців психологічної готовності до ефективної (безпомилкової) діяльності в конкретній ситуації. Особливої уваги заслуговує авторська «Програма цілеспрямованої професійно-психологічної підготовки рятувальників», результати апробації якої свідчать про підвищення динаміки адаптації рятувальників до екстремальних умов.

У шостому розділі «Психологічне вивчення та опис об'єктивних параметрів діяльності міжнародних гуманітарних місій та пошуково-рятувальних операцій» автором ґрунтовно висвітлено психологічні особливості індивідуальної та групової діяльності, визначено категорії надзвичайних ситуацій, де залучають гуманітарні місії, основні вимоги до організації аварійно-рятувальних робіт. Заслугою автора є здійснення ґрунтовного аналізу стрес-факторів міжнародних гуманітарних місій, де методом експертних оцінок проранжовано 83 стрес-фактори та за допомогою факторного аналізу виокремлені чотири найвагоміших групи: «ситуаційно-

середовищні», «соціальні та етнокультуральні», «супутні соціально-психологічні» та «психологічні» стрес-фактори.

У цьому розділі «Психологічне вивчення та опис суб'єктних параметрів діяльності міжнародних гуманітарних місій та пошуково-рятувальних операцій» автором емпірично досліджено аналіз уявлень рятувальників про умови їх діяльності, визначено професійно-важливі якості фахівців. Позитивно оцінюємо і здійснений аналіз індивідуально-психологічних якостей рятувальників міжнародного класу, які сприяють або заважають психологічній сумісності членів команди.

Достовірність і новизна висновків, сформульованих у дисертації, повнота їх викладу в опублікованих працях. Загальні висновки, які робить дисертант, доволі чітко сформульовані та переконливі. Вони синтезують усі результати дослідження та свідчать про виконання поставлених завдань та досягнення мети дисертаційної роботи. Крім того, достовірність та обґрунтованість наукових положень, сформульованих у дисертації, підтверджується публікаціями основних результатів у 7 монографіях (одна одноосібна), 6 навчальних посібниках, 2 підручниках, 19 публікаціях у наукових вітчизняних та 5 статтях у закордонних виданнях.

Дисертація відзначається науковою новизною отриманих результатів, серед яких: визначено роль та місце психологічної складової у діяльності міжнародних гуманітарних місій та пошуково-рятувальних операцій на трьох рівнях: нормативно-параметричному, морфологічному та функціональному; обґрунтовано нові напрями розвитку системи професійно-психологічної підготовки зведених підрозділів ДСНС України, що залучаються до діяльності в умовах стрес-факторів підвищеної інтенсивності при виникненні надзвичайних ситуацій транскордонного та міжнародного значення; удосконалено шляхи оптимізації законодавчого та нормативно-правового регулювання кваліфікації «Рятувальник вищої категорії» («Майстер міжнародного класу») в Україні. Основним здобутком, який представлено на захист, є запропонований інтегративний підхід до розгляду психології

діяльності міжнародних гуманітарних місій, методологічну основу якого становить системний принцип у поєднанні з антропоцентричною, науковою та культурно-історичною парадигмами, що дасть змогу поєднувати гуманітарні цінності з кількісно-якісними моделями та алгоритмічними технологіями. Він є втіленням авторського оригінального погляду на досить складну проблему психології діяльності міжнародних гуманітарних місій.

Потрібно констатувати, що результати дослідження використовувались при розробці Національних та державних стандартів, пов'язаних з професійною діяльністю рятувальників та психологічним супроводом постраждалих осіб; при проведенні професійно-психологічної підготовки та професійно-психологічного відбору рятувальників, що свідчить про їх активне впровадження та суттєве практичне значення. Особливої уваги заслуговують авторська методика «Модифікований дебрифінг» та розроблена «Модель комплексного психологічного забезпечення фахівців зведених рятувальних підрозділів міжнародних гуманітарних місій та пошуково-рятувальних операцій», які використовуються безпосередньо у практичній діяльності різноманітних служб сектору безпеки України.

Зауваження до дисертаційного дослідження. Відзначаючи позитивні напрацювання та здобутки дисертанта під час розв'язання досліджуваної проблеми, вважаємо за доцільне звернути увагу на певні дискусійні моменти та зауваження, а також висловити окремі побажання.

1. У першому розділі дисертаційної роботи, який присвячений загальній характеристиці психологічного аналізу діяльності, здійснено теоретичний аналіз основних понять дослідження, таких як «професія», «професіоналізм», «професіоналізація», «професіогенез», «професійна діяльність», «професійний розвиток», «професійне самовизначення», «професійна ідентичність», «образ професії». На нашу думку доцільно було б дати дефініцію ще й таким поняттям як «ефективність діяльності», «успішність діяльності», «надійність діяльності», оскільки в подальшому дисертант використовує дані терміни.

2. Для діагностики психічних і психофізіологічних станів рятувальників міжнародного класу використано проєктивні методики: «Hand-test» (тест руки) Е. Вагнера (в адаптації Т. Курбатової); «Неіснуюча тварина» М. Дукарович. На нашу думку, було б дуже логічно доповнити проєктивні методики більш класичними та валідними психофізіологічними методиками, такими як «Реакція на рухомий об'єкт», «Диференційована сенсомоторна реакція», тощо, що дозволило б поглибити розуміння психофізіологічних параметрів професійно-важливих якостей рятувальників.
3. На сторінці 222 дисертаційної роботи у структурній моделі професійної психологічної готовності рятувальників до діяльності у складі міжнародних гуманітарних місій автор вживає терміни «психологічна готовність» та «екстремальна підготовленість», не зовсім зрозуміло чи автор відрізняє ці поняття чи ототожнює. Можливо доцільно було б більш чіткіше описати це у тексті дисертаційної роботи.
4. У п'ятому розділі автор наводить розроблену ним структурно-функціональну модель спілкування рятувальників в умовах проведення міжнародних гуманітарних місій, проте хотілося б уточнити якою класифікацією моделей автор користувався.
5. У шостому розділі на сторінці 361 автор вказує «Згідно з результатами методики «Неіснуюча тварина» для більшості досліджуваних при виконанні поставлених завдань в умовах МГМ були характерними прояви зниження активності, астенії, тривожності, емоційної напруги....», проте не зовсім зрозуміло як саме визначалося, що відбувалося саме зниження цих показників.

Висловлені зауваження та побажання мають дискусійний характер та не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

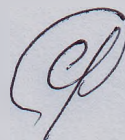
ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Миронця Сергія Миколайовича «Психологія діяльності міжнародних гуманітарних місій», що представлена на здобуття наукового ступеню доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах» є самостійною та завершеною науковою працею, характеризується актуальністю, новизною та практичною значущістю, містить значні розробки для психології діяльності в особливих умовах, нові наукові положення та обґрунтовані висновки, що в повній мірі висвітлені у наукових публікаціях автора.

За науковим рівнем дисертаційне дослідження на тему «Психологія діяльності міжнародних гуманітарних місій» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567 зі змінами та доповненнями, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України за № 656 від 19.08.2015 р. та за № 1159 від 30.12.2015 р., а його автор Миронець Сергій Миколайович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах».

Офіційний опонент

Доктор психологічних наук, доцент,
начальник кафедри практичної психології та педагогіки
Львівського державного
університету безпеки життєдіяльності
«4» вересня 2020р.



Роксолана СІРКО

